

לריב"ל, לא ניתנה אגדה ליכתב עד זמנו של רבינא ורב אשי, וכתבוהו משום 'עת לעשות לה' וכו', כשאר תורה שבעל פה. ולא כתבוה ספר באנפי נפשיה, אלא מאמרים מפוזרים בגמרא, כדי שמי שאין יודע סוד המאמר, יסתפק בסיפור האגדה, וינוח שכלו מעט מפלפול הגמרא, ומי שיבין סוד המאמר, על ידי כך יזכור הסוד אשר בו ויתבונן עליו.

... והוי יודע, דהא דריב"ל פליגי אדרב נחמן, דגרסינן בפרק מי שמתו (ברכות כג, א) - 'אמר רבא, כי הוה אזלינן בתריה דרב נחמן, כי הוה נקיט ספרא דאגדתא, יהיב לן, וכי הוה נקיט תפילין, לא יהיב לן. אמר - הואיל ושרינהו רבנן, ננטרן'. וכן פליג נמי אדרב רבי יוחנן, דמייתי נמי עובדא כי האי. משמע דהני אמוראים סבירא להו, אגדתא נתנה ליכתב, דאי לא, לא הוה ממטו לה לספרא דאגדתא בהדיהו, ופשוט הוא".

בזמן הזה

ההיתר

כתב רש"י (בב"מ לג, א): "בימיהם לא היה גמרא בכתב, וגם לא היה ניתן לכתוב. אלא לפי שנתמעטו הלככות, התחילו דורות [אחרונים] לכתבו".

וכך כתב בעל המאור (שבת מב, ב בנד'): "התירו בדורות האחרונים לכתוב תרגום והלכות, אידי דבציר ליבא ושכיח שר השכחה, וסמכו על הא דר' יוחנן וריש לקיש, המעייני בספרא דאגדתא בשכתא, משום דכתיב עת לעשות לה' הפרו תורתך. אמרו, מוטב שתעקר אות אחת מן התורה, ולא תשתכח תורה מישראל, כדאיתא במסכת תמורה, בפרק יש בקרבנות היחיד. וכן נהגו לכתוב ברכות, הרי נתנו כולם לקרות בהן".

מבאר בשו"ת גינת ורדים (או"ח כלל ב סימן כז): "איסור זה כבר ניתן לידחות בעלמא, משום 'עת לעשות לה'... הא מיהא ילפינן, דאין איסור זה חמור... דהרי אין כאן לא עונש מלקות ולא לאו... אין דוחין מצוה, בשביל קיום מצוה אחרת, ואפילו שבותין דרבנן לא ניתנו לידחות בשביל מצוה של תורה, והכא אשכחנא שהתירו לעבור על איסור... וכדי שיהיו לומדין בהרוחה, התירו לעבור על איסור זה... ובנדון דידן ודכותיה יש לפרש - 'עת

לעשות לה', שיש שם איזה צורך קצת... בשביל כן הפרו תורתך. ולא שהפרו גופי תורה ממש, אלא דברים שיש להם סמך בכתוב... דאין דרשה זו אלא כעין אסמכתא², ובעילה כל דהוא ובצורך קצת דחינן לה. והוא הדבר אשר דברנו, דאין איסור זה חמור כל כך".

בשו"ת הרמ"א (סי' ל"ד) מבאר על פי זה, מדוע - "עיקר ספרים שלנו כתובים או נדפסים בכתב שאינו אשורי. והוא מטעם שאנו כותבים תורה שבעל פה, כמו שפסקו הפוסקים, ואיתא בגמרא מטעם דעת לעשות לה' הפרו תורתך, אם כן הוא הדין בכתיבה זאת. ואפשר דהראשונים ז"ל המציאו כתב אחר, כדי לכתוב הדברים שבע"פ. ואע"פ שלא ניתנו לכתוב, אפשר דהיינו בכתב אשורי, שהתורה שבכתב נכתב בה, אבל בשאר כתבים אין לחוש".

טעם ההיתר

כתב המהרש"א (ח"א גיטין ס, א): "נראה בזה, דלא ניתן לכתוב, משום דלא יסמוך האדם על הכתיבה, ולא ילמוד יותר. ובודאי דאי אפשר לכתוב כל הדברים שהפה יוכל לדבר בדברי תורה. ולכך בדורות הראשונים שהיה לבבם רחבה מגי' ים, אמר - לא ניתן לכתוב, כדי שיחזור על תלמודו ומשנתו תמיד, ויהיו סדורים לו תמיד ללמוד ולהביאו לידי עשיה. אבל עתה, עת שנתמעטו הלככות ואי אפשר לזכרם ע"י הלימוד בעל פה מרבו, ומשתכחת ממנו בע"פ, אדרבה עת הוא להביאו לידי עשיה, ע"י שיהיו המצות סדורים לו בכתיבה, אף על פי שע"י זה הפרו תורתך, שלא יחזור על משנתו ותלמודו תמיד, כי יסמוך על הכתיבה".

2 וכך כתב ביראים (מצוה רסח) לגבי האיסור לומר בע"פ דברים שבכתב, שנלמד באותה מימרא ומאותו פסוק: "כתובי אסמכתא נינהו ומדרבנן הוא, משום שאם היינו אומרים דברים שבכתב על פה, היו מתאשין לכותבם, וגם לא היו מאמינים עמי הארץ כל כך, כי היו אומרים - לא נכתבו, וחכמים רצונם אמרו". וכן בתוס' ישנים (יומא ע, א) כתב לגבי איסור זה, שאינו אלא מצוה מן המובחר. ובברכי יוסף (או"ח סי' מ"ט ס"ק ב') האריך לדון אם האיסור לומר בע"פ דברים שבכתב הוא מדאורייתא, עיין שם.